

Weet U nog wel dat we op de achterkant van AO 650 en 664 een viertal zielige gevallen van „overspecialisatie” signaleerden? Nu werden ons weer twee gevallen gemeld.

Het eerste betrof een geval van overspecialisatie bij een analist. In het begin ging het goed. Maar langzamerhand, nadat de man zijn familieleden meer en meer achterstelde bij zijn onpersoonlijke formules, veranderde zijn gezicht. Hier ziet U, als waar-schuwing in een rood bord gevat, het tragische resultaat. En het allereerste moeten wij U nog vertellen: Hij WEET HET ZELF NIET EENS, en niemand durft het hem te zeggen.

Een elektro-technicus verging het al niet beter. Toen hij evenwel zijn niet te stuiten metamorfose opmerkte ging hij (practicus als hij was) maatregelen treffen. In zijn boordjes monteerde hij een schroefdraad. Als hij „ja” bedoelde knip-oogde hij met zijn rechter-, als hij „nee” wilde zeggen met zijn linkeroog.

Eén ding is zo mogelijk nog erger dan je eigen overspecialisatie niet te bespeuren . . . dat is: je erbij neerleggen en maatregelen treffen, om deze nog meer toe te spitsen!
Alleen AO kan dan nog uitkomst bieden!

Het blijft een goede les; specialiseer U niet te veel, maar lees liever als tegenwicht AO. Vijftig weken per jaar degelijke actualogie (eigentijdskennis!)

De prijswinnaars van AO-Testogram 674-675 zijn:

1. C. H. G. de Raad, Dalfsen
2. Mevr. A.W. de Vries, Amerfoort
3. S. Verwey, Groningen

Deze prijzen alsmede de tien boekenprijzen zijn reeds verzonden.

Opl.: Hor.: 1. keg, 4. Evert, 9. was, 12. Grieg, 14. Axolotl, 16. Maris, 18. sla, 19. neus, 21. Est, 22. eter, 24. ets, 26. conto, 27. west, 28. soep, 29. afzet, 30. het, 31. E.K., 33. va, 34. ere, 35. id., 36. aga, 37. ink, 39. nu, 40. er, 41. ik, 42. d.g., 44. Abe, 46. olm, 48. o.k., 49. pen, 51. et, 52. la, 53. arr., 54. aleer, 55. Eros, 58. pest, 61. noria, 62. deb., 63. gade, 65. arr., 67. eend, 69. rob, 70. Ibsen, 72. Leguaan, 75. raken, 77. een, 78. gesel, 79. Son.

Vert.: 1. krant, 2. ei, 3. genoeg, 4. ex, 5. voet, 6. els, 7. rots, 8. t.t., 9. waraan, 10. ar, 11. Dieze, 12. gloed, 13. ge, 14. ase, 15. lee, 16. me, 17. stern, 18. schildpad, 20. uw, 23. t.p., 25. steurkrab, 32. kareet, 33. viool, 36. ara, 38. kim, 43. gelei, 45. bergen, 47. landas, 48. Orion, 50. nebbe, 53. arren, 55. ed., 56. rel, 57. sage, 58. prae, 59. sen, 60. te, 64. An, 66. Rus, 68. nr., 71. S.E., 73. eg, 74. al, 76. k.o.

In dit testogram is tot onze spijt in het woord 11 vert. een drukfout geslopen.

ao

Nr 678

27 september 1957

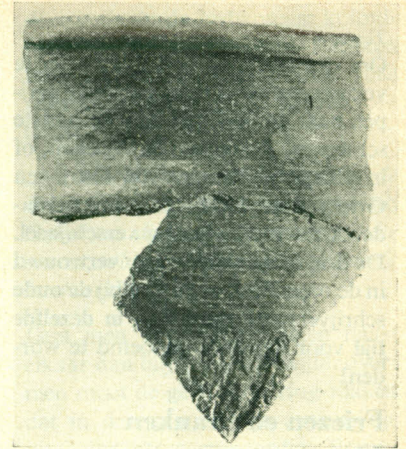
Losse nummers f 0.50/B. fr. 7.—

AO-REEKS, verschijnt wekelijks Stichting IVIQ, Amstelsdam

Een kleine scherf ergens gevonden . . . kan soms aanleiding zijn — gecombineerd met een aantal reeds eerder bekende gegevens — dat de vroegste geschiedenis van een volk opnieuw moet worden geschreven.

Reeds lang waren de geschiedkundigen het er over eens dat onze mening over de vroegste geschiedenis van deze lage landen moest worden herzien. (Zie over deze scherf pag. 9).

Friezen, Franken en Saksen . . . klopt dat?

door Dr. W. J. de Boone

Niet alleen, dat ons wereldbeeld in deze eeuw telkens verandert door de steeds meer voorwaartschrijdende techniek, ook onze inzichten in de ontwikkeling van de historie veranderen door de bodemvondsten en de op grote schaal plaatsvinde opgravingen.

Friezen, Franken, Saksen — voor ons, wanneer we ons verdiepen in onze oudste geschiedenis, een welbekende trits van namen. Toch is de opvatting dat ons volk in oorsprong is samengesteld uit déze drie groepen nog nauwelijks een eeuw oud. Voordien sprak men algemeen van „onze voorouders, de Batavieren”. Herinnert u zich nog wel dat — niet eens zo heel erg oude — schooliedje, dat zo trots sprak van:

„ . . . Daar eens woonden de Bataven,
Zo eenvoudig en zo vrij.
't Nakroost dier gespierde braven,
. . . zijn wij!”

Dus toen golden, ten onrechte overigens, de **BATAVEN** (een betrekkelijk kleine stam in de Betuwe, die naar hen heet) als de voorvaderen van alle Nederlanders.

Wanneer we dus zien dat algemeen aanvaarde voorstellingen soms blijken in werkelijkheid foutief te zijn of — wat eigenlijk hetzelfde is — niet geheel de waarheid weergeven, krijgen we de moed om ook eens na te gaan of het geschiedkundig juist is, (wanneer we het hebben over de oudste geschiedenis van onze landen) te spreken van drie groepen: **Friezen Franken en Saksen.**

AO is niet voor iedereen

Maar de moeder van het drukke gezin met de opgroeiende kinderen weet dat zij „bij moet blijven”. Zowel om deze bij hun studie te kunnen helpen, als ook om 's avonds in de kennissenkring „mee te kunnen spreken”.

Zij die „bij willen blijven” gebruiken AO tot hun volle tevredenheid.

Terug

Om ons een juist beeld van toen te vormen zullen wij terug moeten grijpen naar de berichten van de oudste schrijvers, Romeinen en Grieken, of in elk geval mensen die Latijn en Grieks schreven. En dan blijkt al dadelijk een merkwaardig verschijnsel. De drie namen die ons zo vertrouwd in de oren klinken blijken bij de oude schrijvers helemaal niet in dezelfde tijd voor het eerst genoemd te worden!

Friezen en Franken

De Friezen — beroemd is hun naam, zegt de Latijnse schrijver TACITUS — worden ruim 250 jaar eerder genoemd dan de Franken en Saksen in onze streken! En wat nog interessanter is, het blijkt dat de Friezen een wezenlijk kleinere eenheid vormen dan de latere Franken en Saksen.

De stam van de Friezen is te vergelijken met b.v. die van de Bataven en CANNINEFATEN of de CHATTUARIËRS of de CHAMAVEN, betrekkelijke kleine stammen, terwijl de Franken — alles volgens de oude teksten — een naam is geworden voor talrijke van die kleine stammen tezamen; juist zoals later ook met de naam Saksen verschillende andere, kleinere stammen worden bedoeld.

Zoals lange tijd de Hollanders hun vermeende voorvaderen de Bataven

TAAL EN NAAM

Waarschijnlijk moeten wij ons inzicht in de woonplaatsen (en namen) van de oude bewoners van ons land herzien. Dit heeft evenwel — voorlopig — niet veel te maken met de taalkundige begrippen zoals wij deze onder Saksisch, Frankisch en Fries samenvatten en evenmin met de latere, middeleeuwse onderscheidingen op staatkundig gebied.

Dit boekje gaat uitsluitend over volkeren en stammen

— denk maar aan de fraaie, maar verkeerde naam die zij gaven aan de universiteitsstad Leiden, *Lugdunum Batavorum* — belangrijker hebben voorgesteld dan met de werkelijkheid strookte, juist zo schijnen sommige historieschrijvers, bewust of onbewust, de oude Friezen in rang gelijk te hebben gesteld met de Franken en Saksen.

Nu is dit ook verleidelijk. Het spreekt wel vanzelf, dat men zijn eigen familie, zijn eigen stam en volk graag hoog houdt. **De wetenschap vraagt echter naar feiten en teksten en wanneer men die niet wil verdraaien komt men tot een iets andere gevolgtrekking!** Al blijven er nog verschijnselen die om een definitieve oplossing vragen.

Waren de Friezen ook Franken?

De verhouding Friezen - Franken is zodanig, dat men èn volgens de schriftelijke bronnen èn volgens een gedeelte van het archeologisch mate-

Deze week weer actueel:

AO 629 ... Als de druiven rijpen (Herfst)

AO 630 ... Klimaat en welzijn (Het weer)

Beide nummers zijn nog verkrijgbaar.

riaal — d.w.z. de muntschatvondsten waar we dadelijk nog op zullen terugkomen — moeten vaststellen dat de oude Friezen op een gegeven ogenblik, toen de naam van de Franken opkwam, óók tot de Franken zijn gerekend! Met andere woorden, de oude Friezen, evenals de Chamaven en de Chattuariërs zijn in de IIIde eeuw opgegaan in een grotere eenheid, die der Franken!

Het is merkwaardig, dat men in het buitenland bij de bestudering van deze problemen al geruime tijd andere inzichten huldigt dan hier te lande. Zo ziet de Fransman C. JULIAN de Friezen als een zeer belangrijk deel van de Franken.

De twee belangrijkste teksten waarop deze nieuwere opvatting steunt luiden in vertaling:

„Constantius Chlorus heeft vele duizenden Franken, die Batavia en de andere aan deze zijde van de Rijn gelegen landen (o.a. het Scheldegebied) binnen waren gedrongen, gedood, verdreven, gevangen en weggevoerd”.

Het resultaat van het laatste deel van

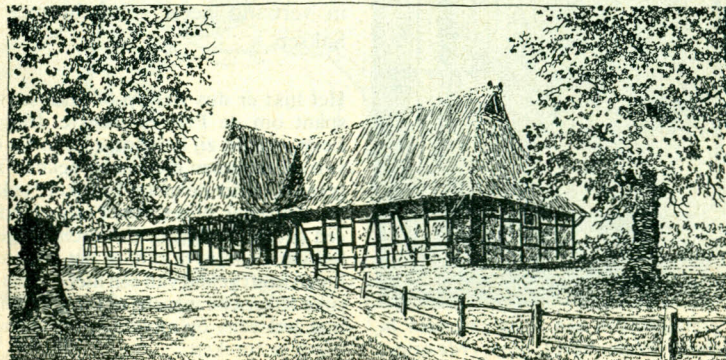
deze actie en de gedwongen kolonisatie van de overwonnen Franken bespreekt een andere — voor onze voorouders echt geen vleiende — tekst:

„Nu ploegt dan de Chamaaf en de Fries voor mij (een bewoner van Gallië) en die beruchte zwerfers, die rovers, tobben zich nu af in modderig landwerk”.

Legt men deze twee teksten naast elkaar dan blijft er geen twijfel over: men moet de gevolgtrekking maken dat in de ogen van de auteur, die uit Gallië (het tegenwoordige Frankrijk) stamde, zowel de Chamaven als de Friezen, dus de bewoners van de Veluwe evengoed als de bewoners van de Noordzeekust, beschouwd worden als Franken.

Als ik mij niet vergis zal het echter nog wel even duren vóór men in ons land déze voorstelling van zaken wil aanvaarden! Het is niet gemakkelijk om een eenmaal gevestigde overtu-

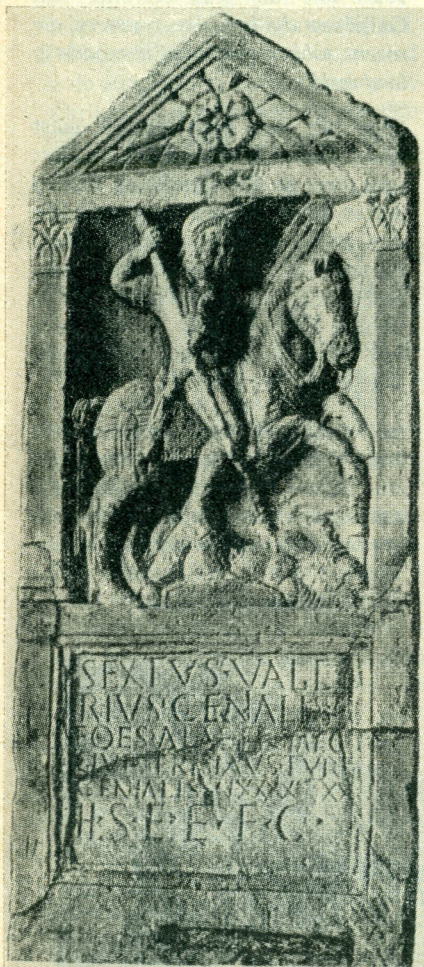
Een Frankische boerenhoeve.

ging te verbeteren en te trachten een andere voorstelling ingang te doen vinden.

Gevangengenomen

Destijds heeft een jonge Fransman Nicolas Fréret (1688-1749), dit ook

De grafsteen van een Fries gevonden in Engeland (Watermore); pl. m. IVde eeuw.

gemerkt toen hij met wetenschappelijke geestdrift in zijn intree-rede in de Academie des Inscriptions had durven beweren dat de naam van de Franken niet „Vrijen” betekende, maar... „Wilden”! En dát in het Frankrijk der koningen, die zich als lijnrechte afstammelingen beschouwden van deze „Franken”!

Fréret is dan ook ten spoedigste via een *lettre de cachet*, opgeborgen om crover na te denken hoe gevaarlijk het is een vertrouwde en geïdealiseerde voorstelling van het voorgeslacht te verbeteren!

De Friezen in Engeland

Een bijkomende merkwaardigheid van de aangehaalde teksten is, dat ná deze vermelding de naam van de Friezen gedurende geruime tijd uit de teksten verdwijnt... totdat we weer opnieuw Friezen ontmoeten als kolonisten in Brittannië, samen met de ANGELEN en Saksen. Dan zijn we al midden in de Volksverhuizingstijd en het interessante is, dat we dan in de provincie Friesland talrijke archeologische vondsten kennen, die men sinds het midden van de vorige eeuw in verband heeft gebracht met de Saksen.

Het lijkt er dus wel op of alles samenpant om de Friezen weg te dringen. Eerst zouden zij beschouwd zijn als een van de stammen die samen bekend zijn geraakt onder de naam Franken, enkele eeuwen later blijkt hun Friese land in een gebied te liggen, dat archeologisch Saksisch schijnt te zijn, of dat althans te lijden heeft gehad van een niet onbelangrijke Saksische invasie, al tracht men dit nog wel eens op onvoldoende gronden tegen te spreken.

Een NAAM blijft bewaard.

Wanneer nu alles wat hiervoor staat waar is — en teksten en vondsten wijzen onomstotelijk in deze richting —, wanneer dus de Friezen in de IIIde eeuw een onderdeel vormen van de Franken en wanneer ze daarna misschien een deel zijn geworden van de Saksen, hoe is het dan mogelijk, dat de naam „Friezen” bewaard is gebleven? Een naam blijft echter vaak bestaan, ook al verandert soms de inhoud en de betekenis. Friesland en Friezen zal een aardrijkskundig begrip zijn geworden, zoals b.v. Brittannië.

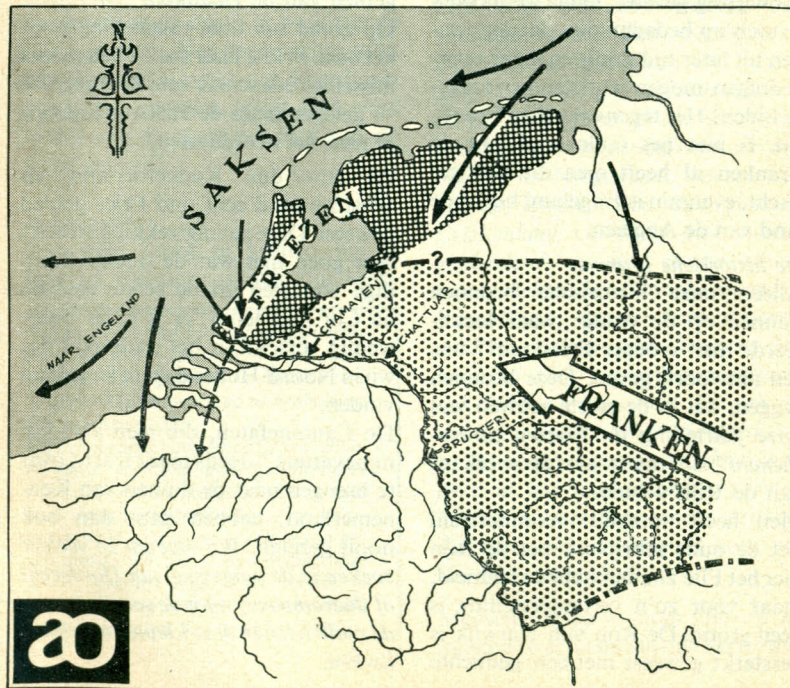
Bewoners van een bepaald land, wie dat ook zijn, vluchtelingen of overheersers, worden tenslotte doorgaans

genoemd naar het land waar zij komen te wonen. De Hugenoten werden Nederlanders. De bewoners van de U.S.A. kwamen — vooral in de vorige eeuw — vooral uit de Europese staten... toch zijn het nu allemaal Amerikanen! *De naam van een land is minstens even belangrijk als de etnografische afkomst van het volk dat daar woont!*

Het stamland

Als we erkennen dat de naam van een land zo belangrijk is, zullen wij er

Zo kan men de situatie in ons land in de eerste eeuwen van onze jaartelling voorstellen. Duidelijk zien we dat de Friezen naar het zuiden wilden, de Franken uit het oosten kwamen en de Saksen langs de kust hun weg kozen.

In de tijd waarvan dit boekje spreekt, beefde het eertijds geweldige Romeinse rijk op zijn grondvesten. Hier zien we hoe keizer Valerianus door een Perzische koning is gevangen genomen en voor deze neerknielt.

dus goed aan doen het oude land van de Friezen in de eerste eeuwen van onze jaartelling uit de teksten zo goed mogelijk te bepalen. Dit lijkt niet moeilijk. Immers we hebben de naam Friesland tot op de huidige dag en deze naam kan ons een duidelijke aanwijzing geven... maar we moeten er toch op bedacht zijn, dat toestanden uit later tijd nooit zo maar overgedragen mogen worden op vroegere tijden! Het tegenwoordige Frankrijk is niet het oude land van de Franken al heeft men dit wel gedacht, evenmin is Engeland het oude land van de Angelen.

De historische bronnen

Alleen onze historische bronnen kunnen op de vraag „waar localiseerde men vroeger Friesland?” ons een antwoord geven. Deze bronnen zeggen, dat in de eerste eeuwen van onze jaartelling de Friezen „transrhenani” zijn d.w.z. aan de overkant van de Rijn wonen.

Men heeft meestal verondersteld dat de oude schrijvers met de Rijn hier het Flie zouden hebben bedoeld, maar voor zo'n veronderstelling is geen grond. De Rijn van Katwijk is versterkt geweest met een geduchte

reeks van forten, die wij door opgravingen hebben leren kennen (Vechten, Utrecht, Valkenburg). Bovendien noemen de klassieke schrijvers deze stroom dé Rijn. Behalve dat ze „transrhenani” zijn wonen de Friezen ook aan zee van de Rijn tot aan het gebied van de Chauken.

Op grond van deze vaststelling heeft het oude Friese land dus — behoudens misschien een strook voor de Rijn grens — gelegen langs de kust van Katwijk af naar het noordoosten.

Zo zijn dus Kennemerland en Westfriesland echt oud Fries gebied geweest. Deze gevolgtrekking strookt zeer goed met wat de oudheidkundige vondsten uit de eerste eeuwen na Chr. ons leren: er is maar bitter weinig verschil in het materiaal dat wij in Noord-Holland en in Friesland vinden.

De Canninefaten, die men als „koningevatters” steeds maar tracht over te brengen naar de duinen van Kennemerland, hebben daar dan ook nooit gezeten. *Wij moeten ze veeleer zoeken in de omgeving van Dordrecht of daaromtrent, waar de schrijvers van de oude teksten deze kleine stam localiseren.*

Een nieuwbedachte stam

Hoe vreemd men soms omspringt met de oudste geschiedenis van onze landen, blijkt wel uit een ander voorbeeld.

Niemand minder dan de schrijver van „*Ons Voorgeslacht*”, een veel gelezen populair geschiedenisboek, geschreven door de romantische historicus Willem Hofdijk, heeft destijds een hele volksstam uitgevonden! Compleet met beschrijving en afbeelding vindt u de stam der *Quenen* genoemd... een volk dat echter — in werkelijkheid — nooit ergens heeft gewoond!

Boze tongen beweerden dat deze schrijver geen Latijn kende, maar uit een niet-begrepen passage bij Tacitus deze stam heeft „gefabricerd”. In dit geval lag de onzin er blijkbaar te dik bovenop. Het roemruchte volk der Quenen is maar een kort leven beschoren geweest. Maar niet altijd wordt een fantasie zo snel aan de kaak gesteld!

In beweging

Om weer terug te komen op de Friezen, die stam is dus zijn loop-

Willem Jacob Hofdijk was een schrijver die in de vorige eeuw vrij veel roem oogstte. Hij is geboren in Alkmaar op 27 juni 1816 en overleed te Arnhem op 29 augustus 1888.

Hij behoorde tot de romantische school en deed veel om onze geschiedenis weer „levend te maken.” Zo is zijn boek (hoe verouderd ook) „Ons Voorgeslacht” in zijn dagelijksch leven geschilderd” (6 dln.) een respectabel werk; evenals zijn (geschreven in samenwerking met mr. J. van Lennep) „Merkwaardige kastelen in Nederland”.

baan als het ware begonnen in Katwijk, maar toen de volken aan de Rijn in de IIIde eeuw de een na de ander in beweging raakten kwamen weldra ook de Friezen in de landen ten zuiden van de Rijn.

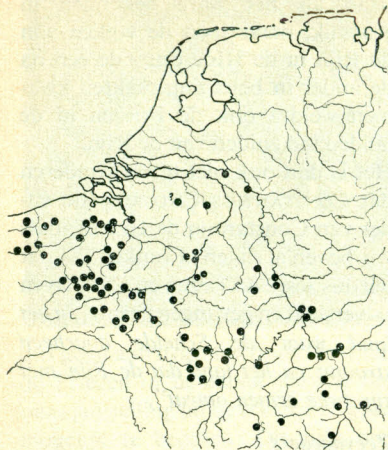
Het is dan ook niet te verwonderen dat CONSTANTIUS CHLORUS (de vader van Constantijn de Grote) zoals wij boven al zagen „Franken” — dat wil dus zeggen Friezen en Chamaven — verslaat en gevangen neemt „in het land waar de Schelde doorheen stroomt en het land dat de Rijn met zijn twee armen omvat”.

Zeevaarders

Het is zeer opmerkelijk dat in de IIIde eeuw de Franken steeds weer worden genoemd als onverschrokken zeerovers en buitengewoon vaardige zeelui. Een enkele tekst moge dit verduidelijken:

„De ongelofelijke stoutmoedigheid en het onverdiend geluk van enkele Frankische krijgsvangenen, die zich meester hebben gemaakt van schepen, uit de Zwarte Zee zijn gevaren, Griekenland en Klein-Azië hebben geplunderd, die niet zonder schade aan te richten het Libysche strand op verschillende plaatsen hebben aangedaan en tenslotte zelfs Syracuse, eens beroemd door zegenrijke zeegevechten, hebben ingenomen. Na een geweldige reis te hebben afgelegd, zijn ze de oceaan opgevaren, daar waar deze in het land doordringt en zo hebben ze met hun succes getoond, dat niets onbereikbaar is voor verwijfelde zeerovers.”

Mensen die zó ervaren zijn op zee moeten wel van-huis-uit vertrouwd

zijn geweest met het water. Men kan ze in onze streken moeilijk ergens anders denken dan aan onze kust, dus in het Friese land... maar ze heten Franken!

Muntvondsten

Nog van een heel andere kant krijgt men steun. Wanneer men op kaart brengt alle gevonden *muntschatvondsten* uit de periode waarin de schriftelijke bronnen spreken over invallen van Franken op Romeins gebied — dus op land ten zuiden van de Rijn — dan blijkt iets heel eigenaardigs. In het land van Friezen en andere Franken vindt men vrijwel niets, hoewel ui det tijd daarvoor ook in die landen muntschatten zijn ge-

Op de oudste Romeinse kaart (Tabula Peutingeriana) komt de naam „FRANCIA” voor; dit volk woont dan ten oosten van de Rijn, ergens achter Nijmegen en Keulen.

Elke stip geeft een muntschatvondst aan uit de tijd van 253-268. Men ziet duidelijk dat het Vlaamse land, blijkbaar van zee uit, erger is getroffen door invallen van de Franken dan het gebied aan de Rijn.

vonden. Maar in Vlaanderen, het land waar de Schelde doorheen stroomt en in het overige België ziet het zwart van de vondsten.

Deze schatvondsten moet men voornamelijk zien als het haastig weggeborgen bezit van de geromaniseerde bevolking, toen er moeilijkheden dreigden door de Franken, de „Zwervers en rovers”.

Ook uit later tijden — uit de 80-jarige oorlog — wijzen schatvondsten vaak de streek en de weg aan, waarlangs vijandelijke troepen zijn getrokken! Het feit dat de weggeborgen schat niet meer is gelicht, dat dus de bezitter niet meer in staat is geweest zijn bezit op te graven wijst erop dat de troepen — naar toenmalige maatstaven gemeten — „grondig” voorbij waren getrokken. De bezitter was gevangen of gedood.

Uit de verspreiding van de muntschatvondsten — niets in het land ten noorden, veel in het gebied ten zuiden van de Rijn — valt af te leiden, dat de vijanden van Vlaanderen in die tijd zijn gekomen uit de streken van Friezen en Chamaven... precies zoals de teksten het ons zeggen.

Een beeld van Constantijn de Grote, vervaardigd omstreeks 327 n. Chr.

Het Frankische land

Trachten wij op grond van de oude teksten de grenzen van het Frankische land vast te stellen, dan komen wij tot een betrekkelijke ruim gebied waarvan alleen Noordzee en Rijn duidelijke grenzen zijn. In het oosten gaat hun gebied op zijn hoogst tot aan de Elbe. In het zuiden is de grens volkomen hypothetisch, tenminste volgens de teksten. Het is mogelijk dat zich in de aldus vaag omschreven ruimte nog andere, niet-Frankische elementen hebben bevonden. Maar het is uiterst onwaarschijnlijk dat zich er buiten óók nog Franken hebben bevonden.

Archeologisch onderscheidt men in dit zo ruim omschreven gebied voorzover Duitsland betreft drie grotere groepen. Een groep woont bij de Elbe. Deze kan men, voorzichtig, beschouwen als de ANGOBARDISCHE GROEP. Een woont meer in het gebied dat tegen de kust aan is gelegen en één bij de Rijn.

De grote autoriteit op het gebied van de inheemse cultuur in de tijd van de Romeinen, R. von UsLAR constateert dat er tussen de laatste twee groepen een duidelijke verbinding bestaat. De Rijn-groep wil hij in verband brengen met de Franken, omdat volgens de schriftelijke bronnen juist uit deze streken de Franken zijn gekomen. *Te betreuen is het intussen dat het Nederlandse materiaal nog niet volledig is bewerkt, zodat men juist over de grenzen van verschillende groepen in ons eigen land nog niet veel met zekerheid weet.*

Nieuwe vondsten

In dit verband zijn de vondsten van de heer A. VAN SPRANG op de Veluwe van groot belang. Hij vond in-

heems materiaal op een plek waar óók Romeins geïmporteerd aardewerk werd gevonden. Oorspronkelijk meende men te doen te hebben met scherven uit een veel vroegere periode, maar bij nader inzien blijkt dat het inheems en het Romeins qua tijd heel goed bij elkaar passen en dat verschillende stukken evengoed over de Duitse grens zouden kunnen zijn gevonden, zó gelijk zijn de vormen daar en hier.

Archeologisch moeten wij ons dus voorstellen dat de Frankische groep

Typisch aardewerk voor de Friese streken tussen Rijn en Eems. Deze vaas met kenmerkende oren komt uit Dorregeest bij Uitgeest (NH).

in elk geval naar het westen in ons land doorgaat tot de Veluwe. Aangezien men aanneemt dat de vroegere bewoners van de Veluwe, de Chamaven, eveneens Franken waren, klopt dit precies. Soortgelijke vormen van het aardewerk schijnt men ook in Drente te kunnen vinden. Zeer beslist wijkt echter het materiaal aan de kust op sommige punten af van dit materiaal op de Veluwe. Het kustgebied, het Friese gebied, staat archeologisch vrij zelfstandig tegenover het binnenland.

Met zevenmijlslaarzen

Wij zullen, om niet te veel in bijzonderheden te raken, met zevenmijlslaarzen door de geschiedenis moeten benen en alleen even aanstippen dat

het herstel van de Romeinse macht in Gallië omstreeks 300 werd begonnen onder Constantius Chlorus en voortgezet onder diens beroemde zoon keizer Constantijn de Grote (306 - 337).

Buitenlandse aanvoerders

Merkwaardig is dat tegelijk en juist onder zijn heerschappij de vreedzame penetratie van de Franken zich ook krachtig heeft voortgezet, zodat hoe langer hoe meer Franken in het Romeinse leger werden opgenomen, tot zelfs in de allerhoogste rangen. Van nationale tegenstellingen, zoals wij die nu wel kennen was in die vroege tijden vrijwel nog geen sprake. *Wij weten zelfs van een Frankisch koning die tegelijk over zijn eigen volk re-*

geerde en opperbevelhebber van het Romeinse leger in Gallië was.

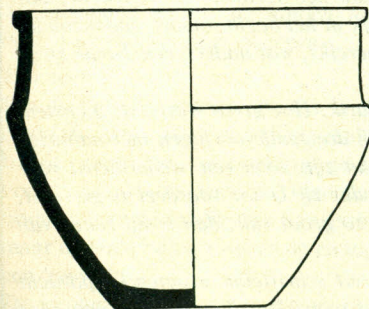
Moelijkheden tussen Franken en Romeinen hangen zeer vaak samen met binnenlandse opstanden, ook achtten de Franken zich slechts gebonden aan een verdrag zolang de keizer, met wie zij een verdrag hadden afgesloten in leven was. Met zijn opvolger moest opnieuw een verdrag worden gesloten en de Franken stelden aan een zwakke opvolger vaak hogere eisen.

Beslissingen

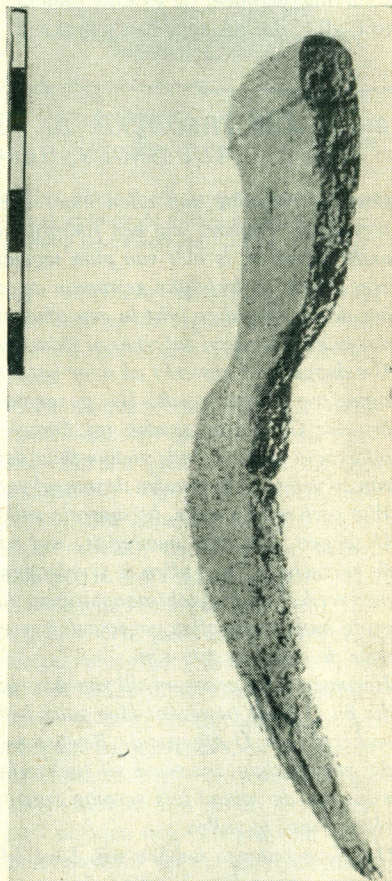
In beide jaren, waarin werkelijk van een belangrijke beslissing gesproken kan worden, in 406 en in 451 in de strijd tegen de binnenvallende SUEVEN VANDALEN en ALANEN en later tegen de HUNNEN, verdedigden de Franken echter de eertijds Romeinse bodem uit welbegrepen eigenbelang!

Het een of het ander?

Het spreekt wel vanzelf dat die Franken die zich in de loop van de IVde eeuw en later in dienst hebben gesteld van de Romeinse macht steeds meer onder de invloed zijn geraakt van de materiële beschaving

Links de aardewerk pot die kenmerkend is voor de Frankische groep. Deze is afkomstig uit Rheindorf (DI.) Rechts een foto van het profiel van de scherf waarvan ook op pag. 1 een afbeelding staat. We zien duidelijk de overeenkomst.

van die Romeinen. Het is dan ook vaak lastig te beslissen of men ergens, bijvoorbeeld te Nijmegen, te doen heeft met Gallo-Romeinen of met geromaniseerde Franken. Slechts de militaire eenheden gevormd uit Franken, en mogelijk ook

andere volken van over de Rijn, blijven zich enigszins onderscheiden van de Romeinse burgerlijke bevolking. Naar men aanneemt hebben deze militaire groepen dan ook uiteindelijk de verbinding gevormd tussen de stervende Romeinse cultuur en de nieuwe Merovingse beschaving, wanneer de Frankennacht in Gallië, dat nú naar hen Frankrijk

gaat heten, zich volkomen heeft gevestigd.

Voor ons is het wel belangrijk te weten, dat in de tijd dat de Franken hun macht in Gallië uitbreiden toch in het noorden, aan de Waal, nog gestreden wordt door hun achterhoede, tegen elementen, die men kortweg samen mag vatten onder de naam „Saksen”.

~~~~~

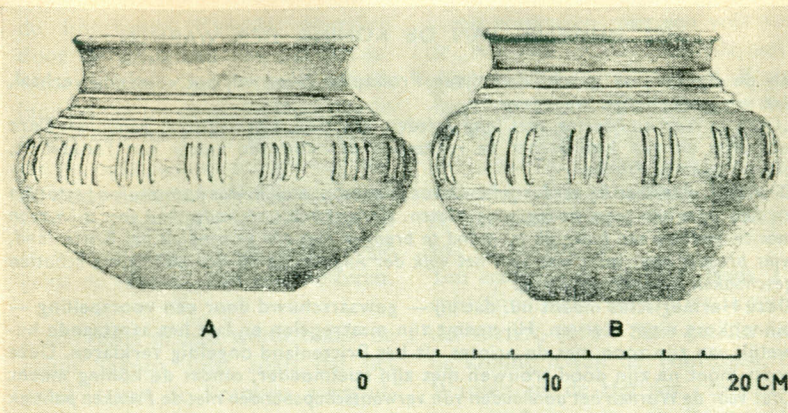
BRIEF VAN THEODERIK DE GROTE AAN DE KONINGEN VAN THURINGEN, HERULEN EN WARNEN

Overeenstemming van allen moet overmoed, steeds door God verafschuwd, tegengaan. Immers wie een roemrijk volk door willekeur en onrecht wil ten onder brengen, is niet van plan tegenover anderen zich aan recht te houden. Het is een verderfelijke gewoonte de ogen te sluiten voor de waarheid: indien het de overmoedige lukt in een afschuwelijke strijd te overwinnen, gelooft hij dat alles voor hem zal wijken. Daarom moet gij, die door het bewustzijn van Uw dapperheid gesterkt en door het aanschouwen van de schandelijke aanmatiging vertoornd wordt, Uw gezanten samen met die van mij en van onze broeder Gundobad zenden tot Ludvin koning der Franken, opdat hij, ófwel billijkheid betrachtende zich onthou devan een conflict, ófwel door het oordeel van zo velen te versmaden de aanval van allen te doorstaan krijg!

Wat toch wil hij meer, hij aan wie volkomen recht wordt aangeboden? Laat ik U zeggen, wat mijn mening is: wie naar willekeur wil handelen, is van plan de heerschappij van allen te vernietigen. Maar het verdient de voorkeur, dat men verderfelijke machtsaanmatiging dadelijk in het begin smoort, zodat zonder grote moeite van allen gezamenlijk wordt bereikt, wat anders een harde strijd voor de enkeling zou zijn.

Herinner U de genegenheid van de grijze Eurik. Hoe groot waren de diensten, die hij U heeft bewezen! Hoe vaak heeft hij dreigende oorlogen met naburige volkeren van U afgewend? Bewijst toch aan zijn zoon een wederdienst voor die vriendschap, waarvan gij toch erkent, dat zij U tot voordeel is geweest, want als de vijand iets vermag tegen een zo groot rijk, dan is hij zeker van plan U aan te vallen.

Om deze redenen hebben wij, Uwe Majesteit schriftelijk groetend, opdracht gegeven mondeling U enige dingen te doen opmerken door middel van onze gezanten, als brengers van dit schrijven, opdat een eensluidend oordeel U verbindt, die, zo God het wil, op ons plan moogt ingaan en zo, om niet in Uw eigen landen te moeten strijden, buiten Uw rijk dit moogt ondernemen!

„Saksisch” aardewerk (wsch. uit iets latere tijd). Daar A afkomstig is uit Beetgum (Fr.) en B uit Sancton (Engeland) illustreren deze vormen de nauwe betrekkingen die er hebben bestaan tussen onze landen en Brittannië na de volksverhuizing der Angel-Saksen.

Saksen

Dit is dan de derde groep! Wanneer de naam van de Saksen het eerst wordt genoemd blijken zij te wonen ergens in de buurt van Sleeswijk-Holstein. Later schijnt deze naam gebruikt te zijn voor allerlei kleine stammen als HERULEN en AVIONEN, die één ding gemeenschappelijk hebben: dat zij komen uit de streken van de Elbmond en uit de landen ten oosten en ten noorden daarvan.

Een zeevolk

Het is met de Saksen in ons land eigenlijk een merkwaardige zaak. In de gangbare voorstelling geldt vooral het oosten van ons land ten noorden van de rivieren als Saksisch, maar de oude Saksen waren op en top een zeevolk.

De wetenschap zowel van historische kant als van archeologische zijde, heeft reeds herhaaldelijk geprotesteerd tegen de voorstelling van het

z.g. saksische noordoosten. Maar wat ons op de lagere school wordt geleerd heeft meestal een hardnekkig leven!

Archeologisch kent men ook inderdaad vondsten die in verband kunnen worden gebracht met de vormenwereld van het noordoosten (d.w.z. het Elbmondingsgebied en daaromtrent). Die vondsten beperken zich in ons land tot de provincies Groningen, Drente en Friesland. Terwijl er in Overijssel één enkele geïsoleerde vondst bekend is aan de IJssel en in Gelderland alleen vergelijkbare voorwerpen zijn gevonden ten noorden van de Rijn! Ook in Utrecht en Holland kent men slechts dergelijk materiaal aan de Rijn... totdat kort geleden ook een grafveld werd gevonden niet ver van de oude monding van de Maas bij Monster!

Naar Engeland

Ongeveer een eeuw geleden heeft

(doorlezen op pag. 15)

HET HUWELIJK VAN DE KONING DER WARNEN

Bij de Byzantijnse geschiedschrijver Procopius lezen wij het volgende verhaal, dat wij gedeeltelijk weergeven.

„Over de Warnen heerste, niet lang geleden, een man, Hermegisclus genaamd. Deze was erop uit zijn koningschap te versterken en huwde de zuster van Theudebert, heerser over de Franken.

De vrouw, waarmee hij eerder gehuwd was geweest namelijk, was kort tevoren gestorven en had hem een zoon, Radagis, nagelaten. Hermegisclus als vader had voor dien zoon moeite gedaan een huwelijk tot stand te brengen met een prinses uit het Brittenland, wier broeder toen vorst was over het volk der Angelen en hij had haar grote schatten geschonken met het oog hierop”.

Deze Hermegisclus meent nu, dat hij — gewaarschuwd door een voorspelling — binnenkort moet sterven. Hij neemt zijn maatregelen en laat het aanstaande huwelijk van zijn zoon met de prinses uit het Brittenland ongedig verklaren. Deze zoon moet na zijn dood vrouwen met zijn stiefmoeder, omdat de koning meent „dat voor de Warnen het aanhouden van verwantschapsbanden met de Franken politiek voordeliger is dan een verbinding met eilandbewoners. Immers de Britten kunnen alleen met u strijden na lange tijd van intense voorbereiding, maar Warnen en Franken hebben slechts het water van de Rijn tussen zich, zodat de Franken, zeer nabije bureu die geweldig machtig zijn, u gemakkelijk kunnen helpen — maar ook benadelen, al naar het hun zint.

En zeker zullen zij tegen u optrekken, tenzij verwantschap hen hierin tegenhoudt. Immers in de mensenwereld is het zo gesteld, dat de macht van een buurvolk, als die groter is dan de eigen macht gevaarlijk is. Die macht leidt zeer gemakkelijk tot onrecht, daar het voor een machtig nabuur gemakkelijk is een aanleiding te vinden om oorlog te voeren tegen zijn bureu, ook al doen die niets”.

De Koning overlijdt en zijn zoon Radagis volgt hem op en huwt — naar het gebruik van die dagen - zijn stiefmoeder.

Maar de uit staatsredenen zo wreed verstoten Britse prinses nam daar geen genoegen mee.

„Ze bracht onmiddellijk 400 schepen bijeen en bemande die met niet minder dan 100.000 strijders en persoonlijk leidde zij dit leger tegen de Warnen.

Nadat ze geland waren op het vasteland liet de prinses, die het bevel over hen voerde een versterking bouwen vlak bij de monding van de rivier de Rijn en zelf bleef zij daar met een klein aantal manschappen, maar ze beval haar broer met het hele verdere leger tegen de vijanden op te trekken.

Beide partijen raakten slaags en de Warnen leden een volslagen nederlaag.

De prinses zocht de dappersten onder haar strijders uit en zond ze dadelijk heen met de opdracht Radagis onder alle omstandigheden levend gevangen te nemen en voor haar te brengen. En dezen volvoerden haar opdracht.

Radagis stond daar dan voor haar, bevend en overtuigd, dat hij dadelijk een allersmerkwaardigste dood zou sterven. Maar tegen alle verwachting in, doodde zij hem niet en deed verder ook niets onvriendelijks, maar ze verweet hem zijn beledigend optreden tegen haar door te vragen, waarom hij de verloving had verbroken en waarom hij een andere vrouw had getrouwd, terwijl zij, zijn verloofde, hem toch trouw gebleven was.

Hij van zijn kant trachtte zich te verdedigen tegen haar aanklacht en wees op de wens van zijn vader en het belang van zijn onderdanen. — Tenslotte zei hij, dat, als zij hem wilde trouwen hij van hetzelfde gevoelen was en dat hij de dingen die hij voordien ten onrechte had gedaan, zou goedmaken door zijn daden in de toekomst.

Dit beviel het meisje en Radagis werd van zijn boeien bevrijd en men bewees hem verder eerbied. Hij van zijn kant stuurde de zuster van Theudebert weg en huwde met de Britse prinses.

de Engelsman Kemble, getroffen door de gelijkheid van het aarde-werk in zijn eigen Angel-Saksisch land en dat uit de grafvelden aan de mond van de Elbe, geconcludeerd dat dit moet hebben toebehoord aan de oude Saksen. *Vóór hem pleegde men hetzelfde materiaal wel Slavisch te noemen.* Ook in de archeologie geldt de spreuk: het kan verkeren.

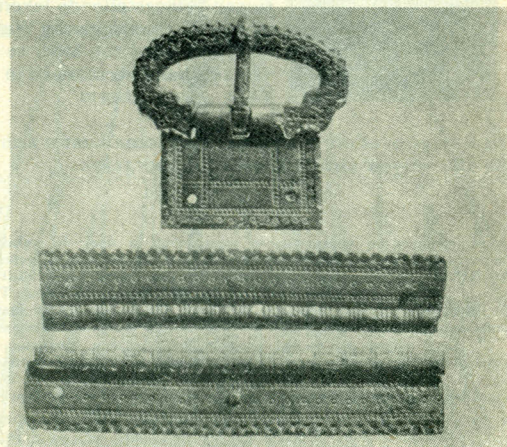
Zoals reeds gezegd wordt onder de naam Saksen, juist zoals dat het geval is met de Franken, verschillende kleinere eenheden begrepen, die elk afzonderlijk ook een naam dragen, maar **die stuk voor stuk** — en dit in tegenstelling tot de Franken — **uit het noordoostelijk gebied aan de Noordzee komen.**

De Warnen

In de gebrekkige berichtgeving over de toestanden in ons land in deze vroege middeleeuwen wordt enkele

keren gesproken over een volk van de „Warnen”, bij de oude Nederlandse geschiedschrijvers ook wel „Ware-naers” genoemd. De tegenwoordige geschiedvorsing weet er blijkbaar niet goed raad mee, men pleegt dit volk nauwelijks te noemen. Toch zijn de bronnen ofschoon niet talrijk, wel vrij uitvoerig.

Ten eerste is er de brief (pag. 12) van THEODERIK DE GROTE, koning der GOTEN, (454 - 526) gericht aan de koningen van de Thuringen, de Warnen en de Herulen om samen met de koningen van Bourgondië en het Westgotenrijk te komen tot een actie tegen Chlodwig I beter bekend als CLOVIS. Daar blijkbaar Theodorik bedoeld heeft een ring te leggen om het machtsgebied van Clovis, en daar de andere gebieden in het Zuiden en Oosten bekend zijn, blijft slechts de noordgrens van het Frankenrijk over voor de Warnen en Herulen, dus deze stammen moeten

Bronzen gordelbeslag en gesp uit de vierde eeuw.

aan of bij de Rijn of Rijnmonden hebben gewoond.

Ten tweede lezen wij nog een belangrijk bericht bij PROCOPIUS (490 - 562) over verbindingen tussen de Warnen en de andere volkeren (zie pag. 14).

En zeer toevallig is ons ook een notitie bekend over het einde van de Warnenmacht.

FREDEGARIUS vermeldt in zijn kroniek op het jaar 594 — een jaar dat bovendien vaststaat doordat er een

komt in verscheen — : het leger van CHILDEBERTUS heeft gestreden met de Warnen die getracht hadden in opstand te komen en de Warnen zijn zó geslagen en overwonnen dat er maar weinig van hen is overgebleven! Dit was het einde van de Warnen-overheersing in Friesland, in 594. Hun naam bleef alleen over. De overlevenden zullen opgegaan zijn in... de Friezen... de Saksers... de Franken? Wie weet het. Hier is veel nog ongewis.

Eén ding staat echter vast. Dat wat wij vroeger op school leerden, en dat nog steeds opgeld doet, is niet juist! Zoals ik u nu vertelde is de geschiedenis van de Friezen, Franken en Saksen, zó... of anders!

Deze AO werd voor u geschreven door:

Dr. W. J. de Boone. Hij is in 1915 te Amsterdam geboren en is nu leraar klassieke talen aan het Amersfoorts Lyceum S.M.L. Hij promoveerde in 1954 te Groningen op een proefschrift getiteld „De Franken van hun eerste optreden tot aan de dood van Childerik”. Overtuigd van het grote belang van een goede verstandhouding tussen belangstellende leken en vakarcheologen hielp hij mee de Archaeologische Werkgemeenschap voor Westelijk Nederland tot bloei te brengen. Talrijke bijdragen van zijn hand verschenen in het tijdschrift van de A.W. W.N. „Westerheem”.

Als u meer over dit onderwerp wilt lezen kunt u zich wenden tot de AO-Redactie, die Uw vragen aan de auteur zal doorgeven.

Op aangename en verantwoorde wijze krijgt u door de wekelijks verschijnende AO-boekjes een dieper inzicht in alle actualiteiten én in de ontwikkeling van de wetenschap en de kunst. De geïllustreerde AO-REEKS is de enige encyclopedie die elke week „bij” blijft en die u steeds zult raadplegen.

Hoofdred.: C. J. J. Wiedhaup. Red. Secr.: Theo de Vries.

De abonnementsprijs bedraagt per jaar f13,90, per half jaar f7,40 en per kwartaal f3,85.

Losse exemplaren kosten f0,50 of Brf. 7,— en kunnen rechtstreeks bij de stichting worden besteld.

Deze prijzen gelden ook voor de Ned. Antillen, Suriname, Nieuw-Guinea en Indonesië.

Voor België, Luxemburg en Belgisch-Kongo is de abonnementsprijs per jaar fr. 182,—, per half jaar fr. 98,— en per kwartaal fr. 50,—.

Voor het buitenland gelden verder de volgende abonnementsprijzen: per jaar f15,05, per half jaar f8,— en per kwartaal f4,15 (porto inbegrepen).

RED. en ADM. AO, Stichting IVIO, Westeinde 13-15, Amsterdam-C.

Tel. (020) 32607 en 34245. Postgiro 287924, Gem. giro I 422. Bank: Ned. Handel Mij. N.V. Amsterdam.

Copyright. Nadruk verboden. Overname alleen met schriftelijke toestemming van de Stichting IVIO.

WAT KAN ER GEBEUREN?

Ja, inderdaad, wat kan er niet al gebeuren als U „maar” twee nieuwe abonnees op AO aanbrengt . . .

Stel voor U bent het figuurtje bovenaan de „piramide” en U heeft twee nieuwe abonnees aangebracht. Deze twee brengen op hun beurt ook twee nieuwe abonnees aan . . .

Het is om te duizelen nietwaar, als U het gegeven even doordenkt. En het is heel goed mogelijk . . . EN U KUNT HET GEHELE VERLOOP CONTROLEREN . . . want U krijgt telkens de bonnen („bouwstenen”) in de verschillende kleuren toegestuurd!

Vindt U het echt niet eens de moeite waard om Uw best te gaan doen? Weet U wel wat U allemaal voor 63 „bouwstenen” kunt krijgen? Als U de „beloning” ziet voelt U zich een koning te rijk. Gaarne zenden wij U even de folder toe!

